

## КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТВОРІВ, ЩО ПРОПАГУЮТЬ КУЛЬТ НАСИЛЬСТВА І ЖОРСТОКОСТІ

Щирська В. С.

У статті розкрито профілактику розповсюдження творів, що пропагують насильство і жорстокість, за що передбачена відповідальність за ст. 300 КК України. Звернуто увагу на те, що КУАП передбачає адміністративну відповідальність посадових осіб кіновидовищних підприємств та відеотелезакладів за демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів (ст. 164<sup>ф</sup>), а також за порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів (ст. 164<sup>г</sup>). Утворення Національної комісії має сприяти профілактиці розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, адже в її повноваження входить проведення аналізу теле- та радіопрограм, репертуару кінотеатрів, кіно- та відеоустановок, відеозалів, публікацій у друкованих ЗМІ, а також заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади стосовно їх відповідності вимогам законодавства щодо захисту моральності та утвердження здорового способу життя, внесення в установленому порядку пропозицій щодо недопущення показу фільмів, програм та опублікування матеріалів, які завдають шкоди моральності суспільства, а також стосовно притягнення ЗМІ та їхніх керівників, які порушують вимоги законодавства та не дотримуються у своїй діяльності загально визнаних принципів моралі та гуманізму, до передбаченої законом відповідальності; попередній розгляд відповідних проектів законів, інших нормативно-правових актів та державних програм; розгляд скарг громадян про порушення вимог законодавства щодо захисту моральності в інформаційній сфері та вжиття належних заходів реагування згідно з повноваженнями.

**Ключові слова:** профілактика розповсюдження творів, що пропагують насильство і жорстокість, захист моральності в інформаційній сфері, Національна комісія.

В статті раскрыта профілактика распространения произведений, пропагандирующих насилие и жестокость, за которую предусмотрена ответственность по ст. 300 УК Украины. Обращено внимание, что КоАП предусматривает административную ответственность должностных лиц кинозрелищных предприятий и видеотелеучреждений за демонстрацию и распространение фильмов без государственного удостоверения на право распространения и демонстрацию фильмов (ст. 164<sup>ф</sup>), а также за нарушение условий распространения и демонстрации фильмов, предусмотренных государственным удостоверением на право распространения и демонстрации фильмов (ст. 164<sup>г</sup>). Создание Национальной комиссии должно способствовать профилактике распространения произведений, пропагандирующих культ насилия и жестокости, ведь в ее полномочия входит проведение анализа теле- и радиопрограмм, репертуар кинотеатров, кино и видеостановок, видеозалов, публикаций в печатных СМИ, а также мероприятий центральных и местных органов исполнительной власти по их соответствию тре-

бованиям законодательства по защите нравственности и утверждения здорового образа жизни, внесение в установленном порядке предложений по недопущению показа фильмов, программ и опубликования материалов, наносящих вред нравственности общества, а также о привлечении СМИ и их руководителей, нарушающих требования законодательства и несоблюдения в своей деятельности общепризнанных принципов морали и гуманизма, к предусмотренной законом ответственности; предварительное рассмотрение соответствующих проектов законов, других нормативно-правовых актов и государственных программ; рассмотрение жалоб граждан о нарушении требований законодательства по защите нравственности в информационной сфере и принятию надлежащих мер реагирования согласно полномочиям.

**Ключевые слова:** профилактика распространения произведений, пропагандирующих насилие и жестокость, защита нравственности в информационной сфере, Национальная комиссия.

The article discloses the prevention of the distribution of works propagating violence and cruelty. It has a criminal law in art. 300 of the Criminal Code of Ukraine. Damnable attention, the Administrative Code provides for the administrative responsibility of officials of cinema enterprises and video and telecasting to demonstrate and distribute films without a state certificate for the right to distribute and show films (art. 164<sup>ф</sup>), as well as for violation of the terms of distribution and demonstration of films provided for by the state certificate for the right to distribute and film demonstrations (art. 164<sup>г</sup>). The formation of the National Commission should help to prevent the dissemination of works promoting the cult of violence and cruelty, because its authority includes the analysis of television and radio programs, the repertoire of cinemas, cinemas and video installations, video halls, publications in print media, as well as events of central and local executive authorities on their compliance with the requirements of the legislation on the protection of morality and the approval of a healthy lifestyle, making proposals in accordance with the established procedure the denial of films, programs and the publication of materials harmful to the morality of society, as well as media involvement and their leaders, who violate the requirements of the law and underexpose in their activities with generally recognized principles of morality and humanism, to the responsibility provided by law; preliminary consideration of relevant draft laws, other legal acts and government programs; consideration of complaints of citizens about violation of the requirements of the legislation on the protection of morality in the information sphere and the adoption of appropriate response measures in accordance with the authorities.

**Key words:** prevention of the dissemination of works that promote violence and cruelty, protection of morality in the information sphere, National Commission.

Щирська В. С., 2019

У профілактиці розповсюдження творів, що пропагують насильство і жорстокість, велике значення має кримінальний закон, а саме ст. 300 КК України. По-перше, це твердження може здатися дивним, адже профілактичні заходи мають бути спрямовані на нейтралізацію детермінант саме тих дій, однак воно видається дивним лише в тому разі, коли правова норма ототожнюється із соціальною дією, що не можна визнати гносеологічно виваженим підходом. Правова норма цього складу злочину є нормативною реальністю, яка своїм існуванням впливає на суспільну свідомість і таким чином може «втручатися» в мотивовтворюючий механізм цільопокладаючої діяльності особи, а отже, справляє вплив на соціальну поведінку з приводу розповсюдження зазначених творів. Одразу зрозуміло, що мається на увазі загальнопопереджувальна функція кримінального закону.

У теорії кримінального права та кримінології цьому питанню приділяли увагу такі науковці: Ю.М. Антонян, О.Ф. Бантишев, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, Р.С. Джинджолія, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, Р. Кадіров, В.С. Ковальський, О.М. Костенко, Г.М. Мінковський, В.О. Навроцький, О.П. Рябчинська, В.М. Смітєнко, А.П. Тузов, В.О. Туляков, І.К. Туркевич, К.Г. Фетисенко, С.П. Щерба, С.С. Яценко та ін.

А.П. Закалюк розглядає норму як один із дієвих складників механізму суспільного впливу у попередженні правопорушень [7, с. 111]. За словами О.Є. Михайлова, в сучасних кримінологічних дискусіях і в спеціальній літературі з кримінології висловлювання про роль кримінального закону в попередженні злочинів часто носять догматичний і емоційний характер.

Нормативне закріплення ст. 300 КК має загальнопопереджувальний характер, тобто впливає на поведінку осіб, яким відома ця кримінально-правова заборона, однак, впливу на цьому рівні на відповідні причини і умови цього злочину не відбувається, адже нормативна інституалізація соціального контролю над розповсюдженням такого роду інформації, недостатність якого може бути умовою, що сприяє скоєнню цього злочину, не є достатнім фактором такого контролю. Необхідним же фактором соціального контролю над розповсюдженням таких творів, буде скоріше застосування ст. 300 КК.

І.П. Портнов у результаті проведених ним досліджень дійшов висновку, що чим інтенсивніше застосовуються на практиці норми, що передбачають відповідальність за хуліганство (автор використовує слова: реалізується принцип невідворотності відповідальності), тим менше вчинюється вбивств, тяжких тілесних ушкоджень та інших злочинів проти особи [12, с. 115]. На думку Е.А. Саркісової, кримінально-правове попередження відрізняється від кримінологічного тим, що своїм об'єктом має не причини та умови, що сприяють скоєнню злочинів, а свідомість громадян взагалі і осіб, які вчинили злочини, зокрема [15, с. 14].

О.М. Литвак обґрунтовано серед засобів кримінологічної профілактики називає також статті Особливої частини КК, які спрямовані на усунення типових найпоширеніших криміногенних чинників. Серед них учений називає: втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, незаконне носіння, зберігання, придбання, виготовлення та збут вогнепальної або холодної зброї, бойових припасів та вибухових речовин, статті про відповідальність за незаконний обіг наркотиків тощо [10, с. 101]. Отже, криміналізація дій, передбачених

ст. 300 КК, проявляє себе як інструмент, метод загальнопопереджувального впливу на свідомість людей задля викорінення чи нейтралізації суб'єктивних умов скоєння цього злочину.

Ефективність загальнопопереджувального впливу ст. 300 КК надзвичайно складна не лише через те, що не досить вивчена, а передусім тому, що вона є складною в методологічному плані і потребує значних витрат у дослідженні, адже є високоінформативною. Ми зіткнулися з проблемою, яка полягає в тому, що зміст предмета цього злочину є незрозумілим, тому для з'ясування ефективності загального попередження цієї нормою дій, зазначених у ній, є проблематичним, тим більше, що лише дуже незначна частка населення обізнана або здогадується, що дії, передбачені ст. 300 КК, є злочинними. В основі правосвідомості лежать знання правових явищ, перш за все законодавства і практики його застосування. Як свідчать наші дослідження, в ЗМІ майже взагалі не приділяється уваги інформації про те, що є творами, які пропагують культ насильства і жорстокості, чи є відповідальність, у тому числі кримінальна, за їх розповсюдження.

Отже, закономірним виглядає такий низький рівень загальнопопереджувальної дії ст. 300 КК. Тому слід приєднатися до пропозиції О.П. Рябчинської щодо підвищення попереджувального впливу кримінального закону із залученням ЗМІ [14, с. 170]. Широкий розголос щодо проблеми розповсюдження зазначених творів, на нашу думку, може змінити ситуацію на краще.

Відмова держави, як однієї з найважливіших інтегруючих ланок суспільства, від пропаганди морально-етичних норм, їх формулювання у внутрішній політиці і підтримки їх сповідування є, на думку М.М. Карпова, однією з найважливіших причин падіння моральності у суспільстві, втрати моральнісних орієнтирів, змін в індивідуальній свідомості громадян. Все це, на його погляд, може розглядатися як серйозна передумова для вчинення ними правопорушень [8, с. 94]. Ми цілком згодні з позицією цього вченого. О.П. Рябчинська використовує у цьому сенсі термінологічний зворот «моральна профілактика» [14, с. 177].

У Комплексній програмі профілактики злочинності на 2017-2020 рр. вказувалося на необхідність негайно вжити заходів щодо переорієнтації телебачення з демонстрації культу жорстокості, цинізму і насильства на прищеплення молоді загальнолюдських цінностей, національних духовних традицій; про необхідність започаткувати на телебаченні цикл науково-інформаційних програм для дітей з питань пропаганди здорового способу життя, правової освіти неповнолітніх та молоді, запобігання негативним проявам в їх середовищі [1]. Не можна сказати, що нічого в цьому напрямі не було зроблено. Програми зазначеного змісту виходять у ефір, однак час їх виходу, тривалість, а головне рівень демонстраційного ефекту бажає кращого. Звісно, що поліпшення роботи зазначеного механізму пов'язане зі значними фінансовими витратами, а це, очевидно, фактор, з яким ми мусимо рахуватися. Ефективність використання телебачення для протидії негативному впливу творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, поза сумнівом. Наприклад, у Німеччині під тиском громадської думки три канали телебачення створили програми, які мають на меті знизити інтерес до гостросюжетних фільмів,

перевантажених кривавими і жорстокими видовищами. Тричі на тиждень показують документальні програми, створені на матеріалах реальних судових засідань. Глядачі мають змогу наочно переконатися, що за злочини необхідно відповідати. Програми відволікають велику кількість глядачів від перегляду фільмів з елементами жорстокості, бо процес визначення покарання виявився для них таким же принадним, як і сюжети про злочини.

Пропозиції впливати на свідомість молоді через проведення культурно-просвітницької роботи нерідко, реалізуючись, не мають бажаного ефекту, адже реально зацікавлює невелику частку їх «учасників». На нашу думку, зазначена неефективність пов'язана з впливом виключно на емоційну та інтелектуальну складові частини свідомості громадян.

Значну роль у профілактиці цього злочину, а також у протидії подальшому утвердженню стереотипу «цікавого» твору як твору з вражаючим або менш інтенсивним насильством, жорстокістю, брутальністю відіграють адміністративні заходи. Першою «адміністративною» реакцією держави на наповнення ринку продукцією, що негативно впливає на моральнісне здоров'я населення було запровадження дозвільної системи на право розповсюдження і демонстрування вітчизняних та іноземних фільмів усіх видів [3, с. 92-99]. Згідно із затвердженим положенням, Міністерство культури України надавало прокатні посвідчення, що давали можливість підприємцям використовувати певний фільм як товар. Цей порядок поширюється лише на відповідну діяльність суб'єктів підприємництва<sup>1</sup>. Перш ніж зареєструвати фільм і прийняти позитивне рішення про видачу прокатного посвідчення фільм оцінюються експертною комісією на предмет шкідливості такого для морального і фізичного виховання громадян та здоров'ю населення. Якщо Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі дійде висновку, що досліджуваний фільм нешкідливий, то посвідчення видається і фільм вноситься до державного реєстру. Без такого посвідчення розповсюдження і демонстрування фільму заборонено. Як зазначалося, КУАП передбачає адміністративну відповідальність посадових осіб кіновидовищних підприємств та відеотелезакладів за демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів (ст. 164<sup>6</sup>), а також за порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів (ст. 164<sup>7</sup>). Отже, адміністративний механізм не впливає безпосередньо на діяльність тих осіб, які не є такими суб'єктами. Саме вони і сприяють обігу кіно-, відеопродукції, яка або не пройшла експертизи, або ж така, що була

не дозволена для розповсюдження<sup>2</sup>. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів» від 17 серпня 1998 р., деліктоздатними особами з точки зору ст. ст. 164<sup>6</sup>, 164<sup>7</sup> КУАП можуть бути лише посадові особи кіновидовищних або відеотелезакладів (п. 22), до яких відносять кінотеатри, кіноустановки, відеоустановки, прокатні пункти відеокасет, торговельні підприємства, підприємства з тиражування, а також телеорганізації, в тому числі кабельне телебачення (п. 3). Хоча в п. 2 цього положення є вказівка і на фізичних осіб – суб'єктів підприємництва, однак це не підтверджується у наступному пункті, в якому називають конкретних суб'єктів [3]. Отже, приватні підприємці, які здійснюють продаж відеопродукції без відповідного посвідчення, не можуть бути суб'єктами правопорушень, зазначених у ст. ст. 164<sup>6</sup>, 164<sup>7</sup> КУАП. Це ж стосується і осіб, що займаються такою ж діяльністю без державної реєстрації як суб'єкти підприємництва. Останні будуть нести відповідальність, хіба що за це або порушення правил торгівлі. Як видається, слід посилити контроль над діяльністю таких правопорушників і для більшої ефективності та мобільності налагодити обмін інформацією між слідчими органами, яким ці справи підслідні і створити приблизний каталог назв та інших відомостей про твори, які віднесені до цієї категорії, визнані такими у розглянутих кримінальних справах з обвинувачення за ст. 300 КК тощо та перебувають в обігу на території України, який би носив суто орієнтаційний, довідковий характер для працівників органів внутрішніх справ. На нашу думку, слід внести доповнення до п. 3 «Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів» від 17 серпня 1998 р. і передбачити у ньому як особу, що зобов'язана мати прокатне право на розповсюдження і демонстрування фільмів, приватних підприємців. Часом можна зустріти, що й відеотелезаклади не користуються ним, адже завантаження контролюючих органів, а інколи й їх нерадивість створює у відповідних підприємців відчуття неконтрольованості. Ці фільми коштують для них дешевше, а головне «клопоту», як здається, менше. Все це негативно відображається на ефективності профілактики дій, передбачених ст. 300 КК. Однак це не найбільше у цьому контексті «зло». Справді, що заважає значною мірою в регульованні обігу кіно-, відеопродукції різного змісту, це, як неодноразово відзначалося, відсутність певних критеріїв відмежування творів, що пропагують насильство і жорстокість, від тих, в яких вони використовуються як художньо-технічний засіб. В Указі Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» від 15 березня 2002 р. вказується на необхідність розроблення таких критеріїв [2]. На цьому питанні ми вже детально зупинялись, однак, ми маємо зауважити, що скепсис мистецтвознавців щодо можливості вироблення відповідних критеріїв представниками юридичної науки виглядає децю самовпевненим. О.В. Рутковський доходить висновку, що розроблення відповідних нормативних положень слід доручити компетентним академічним і творчим інституціям, які б перебороли формальний і змістовний дилетантизм законопроектів правознавців [13].

<sup>1</sup> Під час реєстрації кожного фільму встановлюється один із індексів, що визначають умови його розповсюдження і демонстрування («ДА» – дитяча аудиторія; «ЗА» – загальна аудиторія; «16» – фільм, перегляд якого забороняється особам до 16-річного віку; «Х21» – фільм, демонстрування якого дозволяється на обмежених умовах).

<sup>2</sup> У «Переліку фільмів, яким за висновками Експертної комісії Міністерства культури і мистецтв України з питань розповсюдження і демонстрування фільмів, відмовлено у реєстрації та видачі прокатного посвідчення через наявність тем та (або) ситуацій, що можуть завдати шкоду моральному і фізичному вихованню, культурному розвитку громадян (станом на 16.12.1999 р.)» [28] вказано 99 таких фільмів. Більшість з них без особливих зусиль, та ще й за низькою ціною, можна придбати на «тіньовому» ринку. Вилучити такі фільми можливо лише після притягнення винної особи до відповідальності.

Як вказує Л.І. Брюховецька, у Великобританії фільми оцінюють експертні комісії, до яких входять діячі з різних галузей - поліції, медицини, які вказують «цей фільм посилить у суспільстві злочинність, цей шизофренію» [6, с. 50]. Та занадто «творчий» підхід експертів може призвести до того, що справді шкідливий для морального здоров'я населення фільм отримає індекс «Х21» і буде перебувати в обігу на офіційній підставі. У цьому разі про кримінальну відповідальність осіб-розповсюджувачів і мови бути не може.

У зв'язку з цим виникає питання: яким чином виконати вимогу п. 3 Указу Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» від 15. 03. 2002 р. Міністерству культури і мистецтв України, Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Національній Раді України з питань телебачення і радіомовлення, Академії мистецтв України разом із Державною митною службою України удосконалити систему пропуску на митну територію України відеопродукції, на показ якої за законодавством України встановлено відповідні обмеження? Якщо піддавати експертному аналізу кожен фільм, який ввозиться, то це, по-перше, буде дуже дорого коштувати для бюджету, якщо ж ці витрати спробувати зменшити за рахунок високого мита чи збору з ввізників товару, то це зумовить ще більшу тінізацію цієї сфери, спонукає збільшення обсягу підробок відповідних дозвільних документів та ще більш неконтрольований обсяг обігу шкідливої продукції; по-друге, якщо здійснювати вибірково експортну перевірку, то вона може бути економічно виправданою, якщо це буде не комісія з декількох експертів, а один чи два експерти, однак, у цьому разі є велика загроза їх суб'єктивного підходу у висновках.

Утворення Національної комісії має сприяти профілактиці розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, адже в її повноваження входить проведення аналізу теле- та радіопрограм, репертуару кінотеатрів, кіно- та відеоустановок, відеозалів, публікацій у друкованих ЗМІ, а також заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади стосовно їх відповідності вимогам законодавства щодо захисту моральності та утвердження здорового способу життя, внесення в установленому порядку пропозицій щодо недопущення показу фільмів, програм та опублікування матеріалів, які завдають шкоди моральності суспільства, а також стосовно притягнення ЗМІ та їх керівників, які порушують вимоги законодавства та не дотримуються у своїй діяльності загальноновизнаних принципів моралі та гуманізму, до передбаченої законом відповідальності; попередній розгляд відповідних проєктів законів, інших нормативно-правових актів та державних програм; розгляд скарг громадян про порушення вимог законодавства щодо захисту моральності в інформаційній сфері та вжиття належних заходів реагування згідно з повноваженнями [2]. Як очевидно, до компетенції зазначеного органу не входить безпосереднє застосування заходів примусу до відповідних суб'єктів, а отже, його компетенція більше нагадує консультативно-дорадчу діяльність. Однак складнощі виникають не у зв'язку з тим, що цей орган «посередник», а в тому, що, окрім статті кримінального закону та статей КУАП, юрисдикційні органи не мають у своєму розпорядженні

відповідних норм із санкціями, за винятком випадків, коли наявні норми тлумачуться довільно. Для справжнього профілактичного впливу на причини та умови розповсюдження творів, що пропагують насильство і жорстокість, не можна обмежуватись лише згаданими нормами, необхідний більш розгалужений вплив. Наприклад, у ст. 9 проєкту Закону України «Про захист громадської моралі та психіки людей від негативного впливу теле-, кіно-, відеопродукції» (В.В. Костицький) передбачалося застосування адміністративного штрафу до посадових осіб відповідних підприємств, установ і організацій, які дозволили демонстрування продукції, що містить насильство, жахи (надто непевне формулювання, на наш погляд, під цю категорію можуть підпадати 80% фільмів), у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за повторне таке правопорушення - до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (як видається, занадто високі розміри штрафу) [4]. У ст. 34 проєкту Закону України «Про захист суспільної моралі від продукції, що пропагує насильство, жорстокість, порнографію чи підбурює до вчинення терористичних злочинів» (І.С. Чиж) передбачалася відповідальність у вигляді адміністративного штрафу в розмірі до 200 мінімальних заробітних плат, а також скасування свідоцтв про реєстрацію та ліцензій на мовлення за порушення порядку обігу продукції сексуального чи еротичного характеру. Однак щодо порушень, пов'язаних з обігом продукції, яка містить «елементи насильства і жорстокості» (ст. 22), відповідальності для фізичних та юридичних осіб, які ведуть «іншу діяльність» (ст. 33) не було встановлено, як і в чинному Законі України «Про захист суспільної моралі». Що ж до творів, які пропагують культ насильства і жорстокості, то робилася відсилка до КК України. Отже, для того щоб діяльність Національної комісії як «посередницького» органу не була «пустою», необхідне відповідне нормативне забезпечення юрисдикційних органів для притягнення до відповідальності тих осіб, які зараз користуються нормативними прогалинами.

Результати діяльності Національної комісії можна спостерігати у запровадженні нової системи індексації фільмів та її візуалізації, яка зараз вже впроваджена на більшості телеканалів. Для цього необхідно виконувати величезний обсяг роботи і значні фінансові витрати. До речі, недостатність останніх певною мірою може виправдати неналежну активність, бо громадяни для того, щоб надсилати скарги про порушення вимог щодо захисту моралі, принаймні мають знати про існування і адресу Національної комісії. Зрозуміло, це вимагає чималих витрат, однак той, хто скупиться на профілактику, платить набагато більше за «лікування». Як зазначають О.О. Бандурка і В.І. Радченко, загальносуспільна вартість одного злочину дорівнює близько 532 тис. грн. [5, с. 97]. Криміналісти та кримінологи постійно увіщують «державних мужів» про необхідність витратити на це нині, щоб не віддавати останнє завтра, або хоча і не бюджетні, то принаймні пошук альтернативних джерел фінансування профілактичної політики.

Важливу роль у попередженні сприйняття шкідливої інформації підлітками відіграє сім'я. Батьки можуть вживати заходів щодо обмеження доступу їхніх дітей до такого роду інформації. Особливо це стосується перегляду телефільмів та інших телевізійних передач. Та задля цього треба проводити роз'яснення ще й серед батьків.

Резюмуючи, слід зазначити, що в кримінологічній думці питання: якою мірою особа зазнає впливу такого фактора, як пропаганда насильства і жорстокості, досліджене не повною мірою. Хочеться погодитися з думкою В.С. Ковальського і Л.І. Казмиренка, що для достеменної відповіді на це запитання необхідне створення моральної статистики, яка є в інших країнах [9, с. 33], куди б входили дані, що вісвітлюють показники соціально небезпечних явищ, які створюють умови для виникнення і розширення сфери злочинів та інших правопорушень [11, с. 13].

#### Література

1. Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки: Указ Президента України від 25 грудня 2000 р. № 1376/2000. *Юридичний вісник України. Інф.-правовий банк*. 2001. № 3. С. 3-12.
2. Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя : Указ Президента України від 15 березня 2002 р. № 258/2002. *Збірник поточного законодавства України*. 2002. № 9-10. С. 3-4.
3. Про затвердження положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 33. Ст. 1253.
4. Про захист громадської моралі та психіки людей від негативного впливу теле-, кіно-, відеопродукції : проєкт Закону України (В.В. Костицький). URL: [www.rada.kiev.ua](http://www.rada.kiev.ua).
5. Бандурка О., Радченко В. Методологічні засади визначення вартості злочину щодо пересічної особи. *Право України*. 2001. № 4. С. 93-97.
6. Брюховецька Л. Приховані фільми: Укр. кіно 1990-х. Київ : АртЕк; 2003. 384 с.
7. Закалюк А.П. Общественное воздействие и предупреждение правонарушений. Киев : «Наук. думка», 1975. 264 с.
8. Карпов Н.Н. К вопросу о государственной политике предупреждения правонарушений. *Право и политика*. 2001. № 11. С. 93-98.
9. Ковальський В., Казмиренко Л. Суб'єктивна детермінація насильственої злочинності молоді. *Рад. право*. 1990. № 12. С. 31-34.
10. Литвак О. Загальнотеоретичні підвалини спеціально-кримінологічного запобігання злочинності. *Право України*. 2001. № 5. С. 97-103.
11. Павлодский Е. Моральная статистика: какой ей быть. *Соц. законность*. 1987. № 21. С. 13-15.
12. Портнов И.П. Профилактика преступлений в милицейской практике. *Государство и право*. 1995. № 10. С. 112-119.
13. Рутковский О. Сила закону проти «культу насильства». URL: <http://koi/www/ipk/kyiv/ua/ua/UKR/bulletin/18/18-2/htm>.
14. Рябчинська О.П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2003. 191 с.
15. Саркисова Э.А. Уголовно-правовые средства предупреждения преступлений. Минск : «Наука и техника», 1975. 192 с.

**Щирська В. С.,**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

факультету № 1

Одеського державного університету внутрішніх справ